

if the woman is in labor, the child may have already begun to exert his physiological independence. As a result, in such a case, the child may outlive the mother.⁸⁹ Whatever the case may be, I concern myself here only with the medical historical aspects of a caesarean section.

In addition to this passage, there are multiple passages in Tractates *Nidda* and *Bekhorot* that discuss both live and postmortem caesarean section for both humans and animals.⁹⁰ These passages have fueled multiple debates in the medical historical literature regarding the antiquity of caesarean section with maternal survival.⁹¹ Do the passages that discuss live caesarean section (i.e., caesarian section with maternal survival) reflect actual cases or simply theoretical constructs?

While the answer to this question is entirely irrelevant to the halakhist, the medical historian has found the question irresistible. Postmortem caesarian section is well documented from before the Common Era, but the performance of caesarean section with maternal survival is not believed to have occurred before the Middle Ages.⁹² The references to live caesarian section in talmudic times, if actual occurrences, would obviously supplant this notion.

A comment should also be made regarding postmortem caesarian section. As we have stated, according to the talmudic passage in *Erkhin*,

---

widely shown at medical halakha conferences. The relevance and details of this experiment can be found in the halakhic literature. See Abraham S. Abraham, *Nishmat Avraham* (Jerusalem, 1992), 175, addendum to *Y. D.*, 339. See also Y. Shafran, *op. cit.*

89. A number of authorities maintain this position. See, for example, *She'elot UTeshuvot HaRadbaz*, n. 695; the position of R. Isaac Stein quoted by R. Moshe Isserles in his *She'elot UTeshuvot HaRama*, n. 40; *Mahazit HaShekel* commentary to *Shulhan Arukh, O. H.*, 330:10.

90. For these passages, see *Sefer HaTashbetz*, 1:10.

91. See J. Preuss, *op. cit.*, 420-426; Jeffrey Boss, "The Antiquity of Caesarean Section with Maternal Survival: The Jewish Tradition," *Medical History* 5 (1961), 117-131. Boss provides an excellent discussion of the Jewish source material on this topic. See also Yehoshua Leibovitz, "Mavo Histori Refu'i LeSeder Taharot," *Torah SheBa'al Peh* 6 (1964): 33-39; *idem*, "LeToledot HaRefua BiSifrutenu," *Yavneh* 3:7-12 (1949), 187-189.

92. For general references on the history of caesarean section, see, for example, J. P. Boley, "The History of Caesarean Section," *Canadian Medical Association Journal* 145:4 (1991), 319-322; M. Pierce Rucker, "A Librarian Looks at Caesarean Section," *Bulletin of the History of Medicine* 25 (1951): 132-148 and references.

א"ח של הלכות שבת

ז טע נכנסת חן ערכו ו' ומנה הכתובים
כפי' מל' שבת הורו: ט טע קרית:
י טע: ב טע קרית משנה וברו ימי:
ל טע קרית נישט: ט טע נפתח והלש:

נתיב הים

ש"ס ס"א ס"ב ס"ג ח' א"ן החלצין
אבל על פי הברורה שאברהם
צדיק: ט"ל:

אשל אברהם

ג' הן עשירין מנין משמע
הכרה ומנין לפי סדר הימים ולא משמע
לפי מ' מל' פקד יריד יריד: ד' א"ן
החלצין: והל' דלמה יצא מחלצין וברו
דיונה יודעם ששם היס: מ' מ"א
ע"פ ר"ב: ה' אשילו: דוקא שחמת
יצא משמע ליה ובשכונותיה אחרות
לכיה משמע ליה מחלצין מ' מ"א
ע"פ ר"ב: ו' וצדיק: ע"מ
דבר' של ח' והרש"ה מ"א סמוך ליד
בשם הנהגה כפי' היה ובר' מפרסם
הסודי לתקן ככר כיום שבת ואפי'
אם מלא חריש שם יפה פשו והיה
ורו וטבר ומכ"ש דל"ג פסרה:

דגול מרבבה

י' דבריו מנומנמן קלם וכן למח דיו
שפיר מוכח מדברי הרמב"ן שאפי' דיו
שגלו משפך פ"ן מחלצין שבת כענין
הולד לפי סבה על המשבר אם אמו
מדי שבה אפי' כלו מדעי מתור
להורו הייתי נלמדי אבר אבר כל וכן
שלא ילך לשאו אבל נמנה אמו דמי ללו
יק' אמו היה יולד להיות שפך כפסוק
כלו ל' מדעי מחלצין עליו השבת:

יד אפרים

ש"ס ס"א ס"ב ס"ג ח' א"ן החלצין
אבל על פי הברורה שאברהם
צדיק: ט"ל:

ביון כללו לו מדעי ככר נפקו גדולי [מוס'] ואכן לא נקראין כללו מדעי כמ"ש
בל"ע ועי"ד ספי ט"ו: ד ז. ג' ימים. ולא חשבי מעיל כמ"ש ספי
תרי"ו [מ"ה]: ח. אמרה אינה צריכה. דיינו אס חכמותיה אומרים שצריכה
אפי' ליכא חכמה ורופא עושין לה שהדברים שעושין לחיה בחול ידועים הם
[נמצאין] טורח אפי' אולנת מאלל בני
אלס אמרי' שאינה מרגשת לשעמה ולס
מאלל זונן תמקין [רשבי"א] אלל אס
חכמה ורופא אומרים ש"ל' שומעין להס
שהכנה יולדת שאין עושין להס חמין כלל
יוס [כ"י מ"מ] וכן נוהגין עכשיו שאלולין
חמין של אמתול: מ. א"ן בחלצין. פי' (ו)
לע"פ שחכמותיה אומרים שצריכה אלל
כשרופא אומר לריכה פשיט' דמחלצין כמ"ש
ספי מרי"ח: ה. י. היושבת על המשבר.
דנקר הולד ללאת אלל אס לא נעקר
הולד לריכו מייס נרש"א ולע"פ שמתפרסם
אין זו חיות מידי דהוה אונג הלע"ה
שמפרסם וע' כ"י דף קמ"ב ע"ב ובמשו'
רמ"א סימן מ' משמע דלעולם קורעין
אומה דכפ"ג אולין לקולא אלל מהר"א
שטי"ין פסק כמ"ש וכ"כ המוס' גנדה
דף מ"ד וע' רי"ע ח"א ל"ז ו"ט. מיהו
מדקמס הרמב"ם והמחבר משמע דס"ל
מדקממו הפוסקים בחי"מ ספי רע"ז ע"ש
כיון דהוי מיעוטי' דמיעוטא זוקי הגולה
בחקוקי יורשי אלל כ"ל וכמ"ש שס ספי ר"פ: יא.
דאין בקיזין. דשמא נעלפסה ואס יחמכוהו
תמות וצריכי' להממין ואדכחי
רננין [מו'] יד. ומוצחין. שימקשה הבשר: בו.
או ספק וכו'. הקשה הע"ש דהא כפ"ה אימא
דאפי' ספק שלא הי' לו חוקק מייס מעולם
כגון יוסב על המשבר מחלצין לא אכלה
ממעקרה ולדה לע"פ דספק בן קיימא הוא
ספק נפל שפיר דמי ליתן ומיבא רחי' מההיא
דיושבת על המשבר וכו' דאפי' כפס"ק דערינן
דעל ספקא מחלצין שבת חששא אלל דלא
הי' חזק דחיותא עכ"ל * משמע דלהרמב"ן
עכ"פ כ"ך שיעדו שכלו לו מדעי אפי' ביושבת
על המשבר דהא מיימי רחי' מדמותר להורגו
ע"ש

ה ח' היושבת על המשבר על ומתה מביאים סבין בשבת
אפי' דרך רשות הרבים וקורעים בטנה ו' ומוציאים
הולד שמה ימצא חי: הגה ומה שאין נוהגין עכשיו
קן אפילו בחול משום יא דאין בקיזין להכיר
במיתת האס נקרוו כל קן שאפשר לולד לחיות
(איסור והיתר):
ו ט עושין מדורה ליולדת יב כל שלשים (ט) יום
ואפילו בתקופת תמוז ואס מותרים לחריש
להמתמם כנגד המדורה ע"ל ספי רע"ז:
ז ' הולד שגולד עושין לו יב כל צריכו
ומרחיצין אותו ו' ומולחין אותו ו' וטומנין
השלי' כרי שיחם הולד כ' וחוכבין את
הטבור והני טלי' בגולד למ' או ל' אבל
גולד לח' בו או ספק בן ו' או בן ח'
אין מחלצין עליו כ' אלא אם כן גמרו
שעריו וצפרניו: ע"ש חרי"ח ע"ש שניה ספ"ו

שערי תשובה

בעצן חילול שבת ביולדת או גוסס וכה שכתב בוה כשבוה יעקב ח"א ס"י י"ג ע"ש: ה (בש"ע)
דיושבת כר. מ"ש באשל אברהם כאשר שנוהגה כ"י הוא מדברי השבות יעקב ח"א ס"י י"ג ע"ש:

הגהות רעק"א

ה דבג"ה דאין בקיזין. ונפקו בלשה ג"ס בן קורעים נעוה. שריי. ופשו: מנ"א ס"ב י' טרה סדקתם
דפרי"ם. נעשו עניי מ"א ספי ר"ג עולה ונקר מהר"א עי"ן ודורנה לכי דוקק רופכ"ם והמגן לתקן יושנת על הפשנר:
ז מנ"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג ס"יד ס"טו ס"טז ס"יז ס"יח ס"יט ס"כ ס"כא ס"כב ס"כג ס"כד ס"כה ס"כו ס"כז ס"כח ס"כט ס"ל ס"לא ס"לב ס"לג ס"לד ס"לה ס"לו ס"לז ס"לח ס"לט ס"ס ס"סא ס"סב ס"סג ס"סד ס"סה ס"סו ס"סז ס"סח ס"סט ס"סז ס"סח ס"סט ס"סז ס"סח ס"סט

חכמת שלמה

דבחנס יכולה לומר לאכר מוונתי
אכל בשבת דבלא"ה אינה רשא'
מוונתי אני צריך ואיך למה שייך
י"ל דבחנס כיון דבחול אסור ולא
שיאמר דבחול אסור ובשבת ר'א
נראה לפעניד דלראיה

בשם הרמב"ן הך דחכמותיה כ"י רק דס ומשבר. וי"ל דהטור ס"ל דחכמותיה כ"י
הוא נלמד כ"ש מירידת דס דהוא ספי קרוו ללדה טפי מדס: ד (ה) אפי' אמרה
א"צ בו'. כ"י בשם משו' רשבי"א כ' כמסוכנת או חושבין ליוולדת מפני שאיברה
מתפקדי' ומרוסקת היא אלל שאינה מרגשת לשעמה ואס מאלל זונן או דברים שאין
הסוכנת אולנת אומס יביאוה לדי סכנה
עכ"ל. וק"ל מפרק הדר דף ק"ח הווא
ינוקא דלשפתין חמימי' אלל רכא נשיילי
לזאימה אי צריכה נחיס ליי עכו"ס אלב
זאימה אלל רב מרשטי' זאימי' הוא קא
אלכה ממרי פירש"י כיון דלוללת זונן אין
לריך חמין אלל אימור מונבא בעלמא הוא
דנקיט לה פירש"י מונבא אשדורדישו"ן
ואוללת ואינה יודעת מה משמע דאי
היתה ללוה בשכלה הי' מועיל אס אלכה
זונן. וי"ל דהמס' מיידי לאחר ג' שאין
הימר מזד מטוכנת רק מזד שאמרה

ה ח' היושבת על המשבר על ומתה מביאים סבין בשבת
אפי' דרך רשות הרבים וקורעים בטנה ו' ומוציאים
הולד שמה ימצא חי: הגה ומה שאין נוהגין עכשיו
קן אפילו בחול משום יא דאין בקיזין להכיר
במיתת האס נקרוו כל קן שאפשר לולד לחיות
(איסור והיתר):
ו ט עושין מדורה ליולדת יב כל שלשים (ט) יום
ואפילו בתקופת תמוז ואס מותרים לחריש
להמתמם כנגד המדורה ע"ל ספי רע"ז:
ז ' הולד שגולד עושין לו יב כל צריכו
ומרחיצין אותו ו' ומולחין אותו ו' וטומנין
השלי' כרי שיחם הולד כ' וחוכבין את
הטבור והני טלי' בגולד למ' או ל' אבל
גולד לח' בו או ספק בן ו' או בן ח'
אין מחלצין עליו כ' אלא אם כן גמרו
שעריו וצפרניו: ע"ש חרי"ח ע"ש שניה ספ"ו

באר היטב

סיהיה אי' מאלו אלל לענין קריאת חכמה לא שייכי שיעורם הללו דס קרוכים ללדה יומר
משיעור כ"אלת החכמה אלל משעה שמתגשס קלל אפי' נספק מותר בקריאתה. ט"ו: ד (ו) בחלצין. ואס חכמה ורופא אומרים
שא"ל' שומעין להס שהכנה יולדת שאין עושין לכן חמין כלל יוס וכן נוהגים עכשיו שאלולין חמין של אמתול כ"י
ד ב"ז. ע"ה הר"ק: ז וחתיבת. כמו ע"פ ר"ג קרע' כי חס' אפרין כי כל האמור כי: א"כ. ככ"ו יבמות ס' ב'
והוא נ"מ' סס דאין הלכה ככ"ו אל"כ שיה' שלש' יוס דמתקן ארבי"ג ג"כ ועב"פ' לה"ע ק"ד כהנ"ה יואל דוקא כ"י
הוא נ"מ' סס דלא סמקין אלל אשה"ס ככ"ס עבד דהרי הטור וביה' שס ג"ע דנכנסם ולגוז לילא מיד ולריך גמרו

ביאור הגר"א

אני צריך והיינו דאם לא תיילד אותה תעשה מלאכה אחרת ותרחיק.
לעשות מלאכה אחרת וכן שבת אסור אי"כ אינה יכילה לומר לשכר
בשכר אלא יומר מבגנת נימא דגם בחנס שייך בזה איבה. ולכאורה
שייך בזה איבה לכך גזר שבת אסור חול. גם י"ל דהוי דילוחא לשבת
והוי דילוחא לשבת כעין שכתב הרמב"ם

- 1. ד"ו ספי שנת.
- 2. פרק שמעי ספי י.

באר הגולה המלא

ישיבוי עמוד קודם? ע"ה
(ס"ה) ברייתא. מילת. נרשטו
הוי מניחין כלו זימן בנית הפסוק
למטה. פסם אמת הכרח נתן
לריכס ודכ"ו לחריכס. חננו
ליסול כלו זימן. ומנמו חריכס
לחריכין. דמקו זה אלל זה והינו
זה אלל זה יסדר ממה שנתו
חריכס. פסם כ"ש עשה חתקוט
שיח' חחרין למקומן כלל זימן.
ע"ה א"כ שבת (כ"ה) פ"ה.
מילצין אלל האשה שבת וקורין
לה סמנתה מקום למקום ומחלצין
עליה אלל השבת וקורין אלל
הסידור. רבי יוסי אמר ק"ף
חומכין: ב שם שבדרא בפרש
הברייתא. מור רננין. אלל סיה
לריכה לגר מפרטה מלוקת לה
אלל הניג וכו'. אמר מר אלל סיה
לריכה לגר מפרטה מלוקת לה
אלל הניג, פשיט"ל. אלל לריכס
כסומת מהו דמיט' כיון דלא
חייא אסור. קא משמע לן אטוטי
מיטכא דעמה פכרה אי איה
מיד חייא מפרטה ופכה ל':
ג שם בבב"א. אלל סיה לריכה
לשמן חכירותה מניאלה לה שמן
כ"ל (בבב"א ולא בכ"ל דבמה
דאפשר חשונין. רש"י. ואלל אפי'
ספק כ"ד מביאה בשפיר ופכו
שורה שמו וכשבאח אצלה
סוקתו ואין כאן חילול שבת כיון
שאין דוד חוצאה בכ"ו. רש"י.
ואלל אפי' ספק בשפיר מניאלה לה
כ"ל: ד. ע"ו (כ"ו). מ"ד נה
לספול אלל חמין נהה על פנתה
כוכביס חמין שמתלת קן לפנתה
כוכביס וכו'. ומיניהו יהיח
מילתה פוכדת כוכביס ככ"ר אלל
לא חמס. אמר רב יוסף ככ"ר ככ"ר
שרי משום איבה. סג' רב יוסף
למימר אולרי עונדת כוכביס
כשחלל ככ"ר עבד שרי משום איבה.
ל"ל אפי' יכלה למימר כל דין
דמיטרי שנתה מחלצין עליה
דכ"ו דלא מיטרי שנתה לא
מחלצין: ה' דור דברי
התוספות שם וד"ה סב"ה. סג'
רב יוסף למימר אולרי כשנת
ככ"ר שרי. מיהו לג' יוסף ע"ד
דש"ו ולכ"ה נה דמיטרי לולל
איבה משמע הא איבה אינה שרי
היי' שריק משום איבה מילתה
לדמיך ביה איבורא דלוריש"א
דלמחרן כפרין שמוה שג"ש
השטי' ידו (למיט' הנהגה חלול
שבת שמתקיי' חייב משום שוק
דבר מדידולו דהוא מולדת גנת.
י"ל דהכא ביושבת על המשבר
סכנת נעקר ללאת אפי' כיון דכלו
לו מדעי ספקו גזיליו: ו' שבת

ישיבוי עמוד קודם? ע"ה
(ס"ה) ברייתא. מילת. נרשטו
הוי מניחין כלו זימן בנית הפסוק
למטה. פסם אמת הכרח נתן
לריכס ודכ"ו לחריכס. חננו
ליסול כלו זימן. ומנמו חריכס
לחריכין. דמקו זה אלל זה והינו
זה אלל זה יסדר ממה שנתו
חריכס. פסם כ"ש עשה חתקוט
שיח' חחרין למקומן כלל זימן.
ע"ה א"כ שבת (כ"ה) פ"ה.
מילצין אלל האשה שבת וקורין
לה סמנתה מקום למקום ומחלצין
עליה אלל השבת וקורין אלל
הסידור. רבי יוסי אמר ק"ף
חומכין: ב שם שבדרא בפרש
הברייתא. מור רננין. אלל סיה
לריכה לגר מפרטה מלוקת לה
אלל הניג וכו'. אמר מר אלל סיה
לריכה לגר מפרטה מלוקת לה
אלל הניג, פשיט"ל. אלל לריכס
כסומת מהו דמיט' כיון דלא
חייא אסור. קא משמע לן אטוטי
מיטכא דעמה פכרה אי איה
מיד חייא מפרטה ופכה ל':
ג שם בבב"א. אלל סיה לריכה
לשמן חכירותה מניאלה לה שמן
כ"ל (בבב"א ולא בכ"ל דבמה
דאפשר חשונין. רש"י. ואלל אפי'
ספק כ"ד מביאה בשפיר ופכו
שורה שמו וכשבאח אצלה
סוקתו ואין כאן חילול שבת כיון
שאין דוד חוצאה בכ"ו. רש"י.
ואלל אפי' ספק בשפיר מניאלה לה
כ"ל: ד. ע"ו (כ"ו). מ"ד נה
לספול אלל חמין נהה על פנתה
כוכביס חמין שמתלת קן לפנתה
כוכביס וכו'. ומיניהו יהיח
מילתה פוכדת כוכביס ככ"ר אלל
לא חמס. אמר רב יוסף ככ"ר ככ"ר
שרי משום איבה. סג' רב יוסף
למימר אולרי עונדת כוכביס
כשחלל ככ"ר עבד שרי משום איבה.
ל"ל אפי' יכלה למימר כל דין
דמיטרי שנתה מחלצין עליה
דכ"ו דלא מיטרי שנתה לא
מחלצין: ה' דור דברי
התוספות שם וד"ה סב"ה. סג'
רב יוסף למימר אולרי כשנת
ככ"ר שרי. מיהו לג' יוסף ע"ד
דש"ו ולכ"ה נה דמיטרי לולל
איבה משמע הא איבה אינה שרי
היי' שריק משום איבה מילתה
לדמיך ביה איבורא דלוריש"א
דלמחרן כפרין שמוה שג"ש
השטי' ידו (למיט' הנהגה חלול
שבת שמתקיי' חייב משום שוק
דבר מדידולו דהוא מולדת גנת.
י"ל דהכא ביושבת על המשבר
סכנת נעקר ללאת אפי' כיון דכלו
לו מדעי ספקו גזיליו: ו' שבת

והנה כשמתה על המשבר כשהיו שהיו רק זמן הקצר דאפשר לחיות בלא נשימה לא היה מת הולד ולכן היו מותרין וגם מחוייבין לקרוע הבטן כדאמר ר"י אמר שמואל אחר שנפסק הנשימה משך זמן קצר זה, אבל כיון שהבדיקה צריך להיות כל עת זה בלא היסח הדעת החמירו להחשיב לדורות אלו לאין בקיאיין להכיר במיתת האם בשיהוי רק זמן זה לומר שודאי לא היתה היסח הדעת כל העת והיא בדיקה טובה, אלא במשך זמן גדול שלא נראה שום שינוי בהנשימה סמכינן שהיתה בדיקה טובה אף שלא היתה הבדיקה כל משך זמן הזה בלא הפסק, אבל הסמיכות ע"ז הוא בזמן שכבר אי אפשר להולד לחיות. אבל לא החמירו לנו לאסור שלא לסמוך על בדיקתנו לעצום העינים וכדומה שהם מצורכי המת ושהם רק חששות בעלמא, אבל הוא דוקא אחר בדיקת כל משך הזמן שא"א לחיות בלא נשימה שהם איזה מינוטן בלא היסח הדעת כלל קודם שיעצמו העינים ושאר הדברים והנענועים וטלטולים שצריכין לעשות למת שנחשבו בסימן של"ט סעיף א', ולכן אף שלגבי קריעת בטן האשה להוציא את הולד כתב הרמ"א שאין נוהגין עכשיו כן מ"מ לענין עצימת העינים וכדומה לא השיג הרמ"א כלום משום שגם עתה מותרין, אבל ראוי להחמיר למה שבארתי גם לענין עצימת העינים וכדומה להשהות יותר זמן שקשה לבדוק בלא הפסק אף רק איזה מינוטן, וכמדומני שנוהגין לשהות הרבה יותר משיהוי מעט שכתב הרמב"ם, שעל זה יש לסמוך כשאין רואין שינוי בהנשימה בבדיקות איזה פעמים, אחר שבדקו משך איזה מינוטן בלא הפסק אף שיש לחוש שהיה היסח הדעת קצת כיון שאין בקיאיין.

ומה שגם הגאונים השיבו דלא קרעינן לכרסה לאפוקי את הולד אף שמסתבר שהם היו בקיאים דהא הרמב"ם שהיה זמן רב אחריהם נקט דין זה למעשה, נראה שהשיבו זה למקום שהיו סתם אנשים שחששו לשמא אינם בקיאים.

ענף ג

ובדבר שעושין הרופאים לקיים את מי שרוצים ליחול ממנו איזה אבר שיחיה אף שלא היה ראוי

זה בחוטם, וכשפסק לנשום אפשר שהוא מצד מת ואפשר שנתחזקה מחלתו עד שאין לו כח שום שזהו העלף שחוששין, אבל כיון שאין לו שום הרי אי אפשר לו לחיות אלא זמן מועט מינוטן וכששוהין זמן זה הוא ודאי כבר מת. וישהה המעט שמא נתעלף שכתב הרמב"ם שהוא שכבר נפסק נשימתו ע"י החוטם ישהה מלעצום עד הזמן דא"א לחיות בלא נשימה. וזהו אולי החת"ס שהביא כ"ג, לא שיצא מחשש עילוף אלא דיצא מעתה אחר זמן השיהוי מחשש עדיין הוא רק מעולף דהא א"א לחיות יותר שימה.

ובל א"כ הוא רק כשכל העת שצריך לשהות בלא היסח הדעת אף לרגע קטן וראו שלא כל העת, אבל אם לא בדקו כל זמן הזה הרי שנתחזק מעט ונשם איזה נשימות ונחלש עוד ולא יכול לנשום וכן אפשר לימשך זמן גדול, חשש עילוף שבנדה לענין גזירת טומאת אבן ונב ובה שמתו דחיישינן לשמא לא בדקו כל שאפשר לחיות בלא נשימה, דהרי אפשר לא צורך לבדוק כי עדיין לא הספיקו לקוברו בואו לקוברו יבדקו כל משך זמן זה, ולכן אף זמן דימים שלא קברוהו שייך לגזור, וממילא ולגזרו בכל אופן כשלא קברוהו אף כשבדקו זמן זה עד שימוק הבשר שברור שמת אף בלא זה, אבל לעצום עיניו וכדומה לא אסרו בשביל זה, ואם בדקוהו כל משך זמן זה וראו שאינו מותר לעצום העינים וכדומה שיש בזה צורך ולא רצו לגזור, שהרי היה נמצא שלעולם יהיה לעצום העינים וכדומה מהצרכים עד שעת ההמש והצורך האיש גם תחלה, וגם לבד זה ודמשמע דחשש הריגה ע"י עמוץ העינים וכדומה ברור אלא שהוא רק חשש בעלמא, וראיה ש"כ בנקה"כ סימן של"ט לתרץ קושית הט"ז י"ב ממה שהתיר הרמ"א הסרת מלח מעל לעיניו וזו דנענוע קל כזה לאו כלום הוא, וכיון שאיכא נועים כאלו דאין עושין כלום ודאי אין לומר ועצמת עינים וכדומה הוא ודאי הריגה אלא דהוא שש, וה"ז שופך דמים שבמשנה הוא חשש שופך ימים דמצינו כה"ג בכמה מקומות שנאמר לשון נדמה כפירוש ודאי

[משנ"ב סקי"ט] וְשָׂמָא רַק נְתַעְלָפָהּ, וְאִם יַחְתְּכוּהָ יְמִיתוּהָ, וְצָרִיכִין אָנוּ לְהַמְתִּין וְאִדְהֵכִי מְוִית הַוָּלָד קִי.

(לו) בשו"ת אגרות משה ק"ד ביאר, שאף שאנו בקיאים בהיכר הפסק הנשימה בחוטמו המבואר בשו"ע לעיל קט"ו, איננו סומכים על אותה בדיקה אלא כשהיא נעשית במשך זמן, ואילו כאן לשם הצלת הולד צריכים אנו לקבוע את מיתת האם בתוך זמן מועט, וזוהו איננו בקיאים קט"ו.

עשיית מדורה עבור חימום חולה

[משנ"ב סק"א] וְלִשְׁאָר חוֹלָה, עַל יְדֵי עוֹבֵד גְּלוּלִים מְתָר אֶפְסָו לְאִין סְכָנָה אִם צָרִיךְ לְמְדוּרָה, וְלִישׁ סְכָנָה, אִם אוֹמֵר שְׁצָרִיךְ מְתָר אֶפְסָו עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל בְּשָׂאֵי אֶפְשָׁר בְּעוֹבֵד גְּלוּלִים.

(לוז) בשו"ע לעיל ק"ז מבואר לגבי מי שהקזו דם ונצטנן, שעושים לו מדורה אפילו בתקופת תמוז, ובמשנ"ב ק"ח כתב שמותר אפילו על ידי ישראל משום שמן הסתם סכנה היא, והוא הדין לשאר חולי שיש בו סכנה שאם קר לו עושים לו מדורה להתחמם, שסתם חולה מסוכן הוא אצל צינה, אולם אם אפשר על ידי אינו יהודי, יעשה על ידי אינו יהודי קט"ו.

בבב... [משנ"ב סק"ה] וְעַל כֵּל פְּנִים לְהַבְיֹאוּ עַל יְדֵי עוֹבֵד גְּלוּלִים אוּ לְהַחֵם חֲמִין עַל יְדֵי לְרֵהוּץ הַוָּלָד בְּוֹדָאֵי מְתָר.

(לט) בשעה"צ לעיל קכ"א כתב בשם הגר"א שכל הפוסקים חולקים על הרמב"ם שהחמיר בזה.

רחיצת התינוק

[משנ"ב סק"ה] וְעַל כֵּל פְּנִים לְהַבְיֹאוּ עַל יְדֵי עוֹבֵד גְּלוּלִים אוּ לְהַחֵם חֲמִין עַל יְדֵי לְרֵהוּץ הַוָּלָד בְּוֹדָאֵי מְתָר.

(מ) הרמ"א בהל' יו"ט קכ"ב כתב שמותר לרחוץ תינוק במים שהוחמו על ידי ישראל ביו"ט, ובכה"ל לעיל קכ"ג כתב בשם רעק"א שמותר למצטער לרחוץ בשבת במים שהוחמו מערב שבת. אמנם כאן בתינוק בן יומו נתחדש יותר, שהתירו גם לומר לנכרי להחם מים לצורך רחיצת הקטן כמבואר במשנ"ב כאן בסוף דבריו.

חילול שבת בשביל רפואה סגולה

[משנ"ב סק"ה] וְטוֹמְנִין הַשְּׁלִיָּא. וְלֹא בְּקַרְקַע, דְּמִשּׁוּם זֶה לְכַרְי עֲלֵמָא לָא מְחַלְלִין שְׁבֵתָא וְכוּ'.

(מא) עיין בבה"ל קכ"ד שהטעם משום שאינו אלא סגולה. וכן כתבו שאר פוסקים שאסור לחלל שבת בשביל רפואה שאינה כדרך הטבע קכ"ה.

««««

אם התירו את ראשה של האשה כשייף ואנו בטוחים שמתה, קורעים את בטנה בשביל להציל את הולד. ועיין בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' כו ח"ח פט) שבזמננו שאפשר לוודא על ידי מכשירים שמתה כודאי, מותר לחתוך את בטנה כדי להוציא את הולד, עיי"ש שהביא כן גם בשם הגר"ז מלצר, ובתורת היולדת (פ"ס הערה ט) הביא כן בשם הגר"ש"א, ועיין קובץ תשובות (ח"ג סי' קסא). קיז. סי' שכח סי"ח. קיח. שם סק"ב. קיט. ועיין מה שכתבנו בסי' שכח במשנ"ב סק"ז. קכ. פצ"א סק"ו. קכא. סי' שכח סק"ו. קכב. סי' תקיא ס"ב. קכג. סי' שכו ס"א ד"ה במים. קכד. ד"ה הולד. קכה. הגר"ש קלוגר (ובחרת בחיים סי' פז), שו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' רכה), אגרות משה (אורח ח"ה סי' יח), הגר"ש אלישיב (אשרי האיש פל"ו אות נו), מנחת יצחק (ח"י סי' לא אות טז), ציץ אליעזר (ח"ח סי' טו פ"ח אות ז) והגר"ח קנייבסקי (שאלת רב ח"א עמ' סב). ועיין באג"מ (שם) שנסתפק באופן שיש לחוש שימות החולה מרוב צער אם מותר לחלל שבת ולכתוב לו קמיע נואכן הרשב"א (שו"ת ח"ד סי' רמה) הביא מהר"א שמוותר לכתוב קמיע בשבת לחולה שיש בו סכנה או ליולדת, ליתובי דעתיהו]. אמנם בכרכי יוסף (סי' שא סק"ו) הביא דעת כמה פוסקים שהתירו

קי. סי' שטז סק"ט. קיא. אולם בכה"ל שם (ד"ה והחובל) הביא את דעת הרמב"ם (פ"ח שבת ה"ז) שחובל חייב משום מפרק שהוא תולדת דש, והביא מהפמ"ג שלפי זה אף החובל במת חייב. וצ"ע מדברי הגמרא בערכין (ז ע"ב) שהביא המשנ"ב כאן. ועיין עוד בשבת (קלו). שבנפל אין משום חובל. ועיין במגילת ספר (סי' כה אות ט) ובשערי שבת (סי' ג) מה שכתו בזה. אך יש אומרים שגם להרמב"ם אין חבלה במת [עיין אבני נזר (אורח סי' נו אותיות ו-ח), ישועות מלכו (שבת פ"ח ה"ז) וקהלות יעקב (שבת סי' לח)]. קיב. פל"ו הערה ד. קיג. ואין להקשות מדוע לא יקרעו בטנה בעת אשר כבר ודאי מתה שמא הולד עדיין חי, וביאר הפמ"ג (א"א סקי"א) שאם שוהים זמן רב ואחר כך מוצאים שמתה, מניחים שמתה כבר מקודם לכן, וממילא אי אפשר שישאר העובר בחיים. והמחצית השקל (סקי"א) ביאר שאף אם לא מתה אלא עתה, מכל מקום נתעלפה כבר מקודם לכן, וגם באופן זה אין הולד יכול לחיות, שאותה חולשה שגמרה לה לעילפון גם החלישה את הולד, וכשם שגרמה לה החולשה למות כך מיעטה את חייתו של הולד. קיד. יו"ד ח"ב סי' קעד ענף ב. קטו. סי' שכט ס"ד. קכז. בהגהות רעק"א (סקי"ג) הביא בשם שו"ת שכות יעקב שגם לדעת הרמ"א,

